

DÉL-ALFÖLD EGYETEME

Az SZTE regionális szerepköre hallgatói rekrutációs bázisának tükrében

A dél-alföldi fiatalok világa¹

„A Dél-Alföld jelenleg az ország egyik legkedvezőtlenebb demográfiai helyzettel jellemezhető régiója. Ebben meghatározó szerepe van az időskorúak kimondottan magas, a fiataloké alacsony arányának, az évtizedek óta jellemző természetes fogyásnak, a válások gyakoriságának, az alacsony gyermekszámoknak, a népesség kedvezőtlen egészségi állapotának, a rossz halálozási mutatóknak, az öngyilkosságok magas arányának. A problémákat tovább fokozza a hátrányos helyzetű határmenti (ország-, megyehatár) területeken és a belső perifériák kisebb falvaiban a kedvezőtlen aktivitási arány, a szociálisan veszélyeztetett társadalmi csoportok és a társadalom perifériájára szorulóknak számának növekedése és a régió egyes területein kimondottan magas munkanélküliségi ráta. Mindez – figyelembe véve az állam által nyújtott ellátások (nyugdíj, munkanélküli ellátások, jövedelempótló támogatás, családi pótlék stb.) színvonalát – a települési önkormányzatok által nem vagy csak rendkívül nehezen megoldható szociális és társadalmi feszültségeket okoz.”²

A dél-alföldi régiót, mint Magyarországon egyik legnagyobb kiterjedésű régióját³ sajátos sokszínűség jellemzi. E sokszínűség a felsőoktatás világát és az ifjúsági szcenáriókat is áthatja, mind a hallgatói életmód és életforma, mind a személyes karriertervek terén.

A dél-alföldi régiót a rendszerváltás utáni gazdasági és munkaerő-piaci átrendeződés erőteljesen megváltoztatta. Földrajzi (geopolitikai) elhelyezkedése szempontjából az „Európa Kapu-

1 E fejezetben a következő kutatások adatait elemezzük: *Ifjúság 2000* (Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, kutatásvezető Bauer Béla), *Ifjúság 2004* (Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, kutatásvezető Bauer Béla); Dél-alföldi ifjúság helyzete (2005, kutatásvezető Jancsák Csaba), az *Ifjúsági civil szervezetek a dél-alföldi régióban* (2006, kutatásvezető Jancsák Csaba) és a *Dél-alföldi ifjúsági civil szervezetek nemzetközi kapcsolatai* (2007-2008, kutatásvezető Jancsák Csaba). A fejezet egyes részei megjelentek: Jancsák Csaba–Tarnay István–Vajda Árpád–Závogyán Magdolna (2005): *Dél-alföldi regionális ifjúsági helyzetelemzés*. Szeged: Mobilitás DARISZI; Jancsák Csaba: Ifjúsági civil szervezetek a dél-alföldi régióban. In: *Civil Szemle* 2007/3-4, 69-88; Jancsák Csaba–Tarnay István (2008): A dél-alföldi régióban élő fiatalok és ifjúsági civil szervezetek világa, valamint nemzetközi kapcsolataik a DKMT eurorégióban. In: Jancsák Csaba [szerk.]: *Fiatalok a DKMT Eurorégióban*. Szeged: DKMT ERISZ, 135-164

2 Csatári–Lengyel–Nagy–Nagy: *A Dél-alföldi Régió Területfejlesztési koncepció felülvizsgálata*. DARFT, 2005

3 A régióban 25 kistérség van.

ja” szerep, a Budapesttől való távolság azonosan esik latba, mint a Balkán (az olcsó munkaerő és ugyanakkor a kilencvenes éveken átívelő folyamatos polgárháborús állapotok) közelsége.

A hármashatár (Triplex Régió, DKMT Eurorégió) kapcsolati hálózatait a nemzetközi együttműködésben erőteljesen meghatározza az, hogy a két szomszédos állam közül Románia 2007 óta Európai Unió tagállam, a másik pedig a csatlakozással kapcsolatos tapogatózó tárgyalásokat folytat. A régiót ugyanakkor a határokon átívelő magyar-magyar kapcsolatok is erőteljesen jellemzik (a földrajzi értelemben vett Dél-Alföld, Temesköz, Bácska, Tiszamente).

A dél-alföldi régiónak sajátja, amit modern kifejezéssel multi-kulturalitásnak, más szavakkal a nemzetiségi kultúrák békés, elfogadó egymás mellett élésének és szimbiotikus egymásra hatásának nevezhetünk.⁴ E tényezők a fiatalok kulturális hagyományait, gyökereit meghatározzák, ugyanakkor színesítik a régió kulturális életét és a hallgatók, illetve közösségeik alkotta palettát.

Bár a dél-alföldi régióban az elmúlt tíz évben csökkent a népességszám, még így is az ország harmadik legnépesebb régiója. 2001. február 1-én 1.377.177 fő lakott a térségben. Ebből 232.675 fő a 0-14 éves gyermek és 292.088 fő a 15-29 éves fiatal; összesen 524.763 fő.

2005-re a régió népessége 1.354.938 főre csökkent, a fiatalok száma (0-29 év) pedig 496.118-ra. A négy év természetes fogyása 22.239 fő, a fiatalok korcsoportjában ez a szám: 28.645 fő.⁵

A vonatkozó demográfiai adatokból azt láthatjuk, hogy egyre öregedik a régió lakossága, amely a későbbiekben fokozott gazdasági terhet fog róni a most fiatal korosztályra. A mai kirovó-felosztó szociálpolitikai rendszer stabilitása is veszélybe kerülhet, mert sokkal kevesebb aktív ember lesz, mint eltartott.

1990-ben a régió lakosságának 20%-a volt 15 év alatt, ez 2004-re visszaesett 16%-ra. Mindeközben a 64 éven felüliek aránya 14%-ról 16%-ra növekedett. A 0-29 éves korosztály körében elmondható, hogy több fiú van, mint lány. A legnagyobb eltérés a nemek tekintetében a 10-14 éves korosztálynál található, 945 lány jut ezer fiúra. A legkisebb eltérés pedig a 20-24 éves korosztálynál található, itt 984 lány jut ezer fiúra.

A dél-alföldi fiatalok nagy része nőtlen/hajadon (88,4%), csak 10,4 százalékuk házas. A 20-24 éves korosztálynál is magas a nőtlenek/hajadonok aránya (88,5%) és alacsony a házasságban élőké. (10,6%) A 25-29 éves korosztályt vizsgálva megállapítható, hogy több mint a felük (54,2%) még nem kötött házasságot, házastársi viszonyban él 40,7% és már elvált a korosztály 3 százaléka.⁶

A DKMT eurorégió és a dél-alföldi régió oktatási palettája

A Szegedi Tudományegyetem az új évezredben, mint a dél-alföldi régió tudáscentruma identifikálja magát. E regionális szerepkör kitérít a feladatok és a felelőségek körét egyaránt. Sőt a sajátos geopolitikai helyzetből adódóan az euroregionális hatásokat sem lehet figyelmen kívül hagyni. A régió négy nagyobb városa (Szeged, Kecskemét, Békéscsaba, Hódmezővásárhely) mellett a határok túloldalán hasonló méretű és fejlettségű települések (Temesvár, Szabadka, Újvidék, Arad, Zenta) vannak.

4 A régiót alkotó számos kisebbség közül a román, a szerb és a szlovák a legnagyobb.

5 A 2001-es népszámlálás adatai (KSH)

6 Ifúság 2004 kutatás adatai

Kozma Tamás (2000) jegyzi meg, hogy a régiót többközpontúság jellemzi, ami azt jelenti, hogy „egyik vonzásközpont sem tudott a régió egyedüli vonzásközpontjává fejlődni”, hanem „sokkal inkább egyfajta munkamegosztás alakult ki köztük, ami a mai napig érzékelhető. A régió potenciális vonzásközpontja Temesvár volna, ha az impériumváltás ezeket a folyamatokat nem fékezi le (Pozsony példája)” (Kozma 2002b: 139).

A DKMT eurorégióban a felsőoktatási hallgatók száma mintegy százötvenezer fő. A felsőoktatásban a Szeged, Újvidék és Temesvár központok dominálnak, közülük a legnagyobb centrum Temesvár. Az eurorégió állami egyetemei ⁷:

A DKMT eurorégió állami egyetemei

város	egyetem neve
Szeged	Szegedi Tudományegyetem
Temesvár	Nyugati Egyetem
	Műszaki Egyetem
	V. Babes Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem
	Bánát Mezőgazdasági és Állatgyógyászati Egyetem
Újvidék	Újvidéki Egyetem

További felsőfokú tanulmányokat lehet folytatni Romániában: Resicán, Petrozsényben, Vajdahunyadon, Lugoson, a Vajdaság Autonóm Tartományban: Szabadkán és Zomborban, Magyarországon: Kecskeméten, Békéscsabán, Szarvason, Hódmezővásárhelyen, Orosházán, Szentesen és Gyulán.

⁷ A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény módosításáról kiadott 2008. évi XCVII. törvény értelmében a szarvasi Tessedik Sámuel Főiskola 2008. december 31-i hatállyal megszűnt és beolvadt a gödöllői Szent István Egyetem szervezetébe, amely a Főiskola általános jogutódja 2009. január 1-jétől, így módon a Békéscsabán, Gyulán és Szarvason folyó képzésben résztvevők mint a Gazdasági Főiskolai Kar (Békéscsaba), a Mezőgazdasági Vízügy- és Környezetgazdálkodási Főiskolai Kar (Szarvas), a Pedagógiai Főiskolai Kar (Szarvas), és az Egészségügyi Fakultás (Gyula) hallgatói egy a régió felsőoktatási palettáján új egyetem polgárai.

Az oktatási intézmények szerkezete a DKMT eurorégióban

	Arad	Krassó-Szörény	Hunyad	Temes	Bács-Kiskun	Békés	Csongrád	Vajdaság
Óvodák	291	255	56	342	246	198	192	
Általános iskolák	121	146	114	179	204	162	130	534
Középiskolák*	36	28	34	52	75	65	75	125
Technikumok (érettségi utáni szakképzés)	1	3	2	2				
Állami egyetemek és főiskolák	1	1	2	4	2	1	2	1**+9***
Akkreditált agánegyetemek	1		1	2	1	1	1	1

Forrás: Territorial statistics, 1998-2000. Database sent through the twinning Convention RO2000/BISPP/05.

Bács-Kiskun, Bács-Kiskun, Csongrád megye statisztikai évkönyve 2002.

* Megjegyzések: A magyar megyék a szakképző intézmények nélkül szerepelnek (Bács-Kiskun – 31; Békés – 28; Csongrád – 24 intézmény)

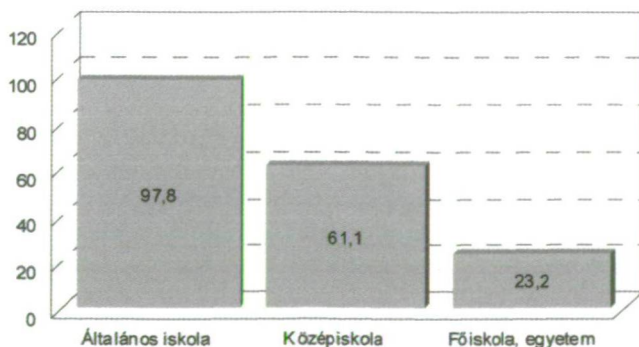
** Újvidéki Egyetem és 16 fakultás az egyetem keretében Vajdaságszerte

*** Főiskolák

Iskolázottság, oktatás a dél-alföldi régióban

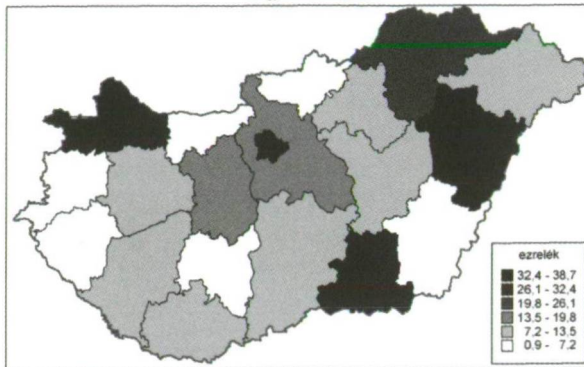
A legfrissebb ifjúsági kutatás, az Ifjúság 2004 (n=8000) adatai szerint a dél-alföldi 15-29 éves fiatalok 31%-a végezte el az általános iskola 8 osztályát, 23% szakmunkásképzőt végzett, 36% érettséggel rendelkezik és a régióban élő fiataloknak 9%-a rendelkezik diplomával. A 14 évnél idősebb fiatalok 3% kivételével elvégezték az általános iskolát. A 19 éves vagy idősebb fiatalok közel kétharmada szerzett érettségit, és a 24 évesnél idősebb fiatalok közel negyede végzett felsőfokú iskolát.

A legmagasabb iskolai végzettség a megfelelő korú népesség arányában (%)

Ezek az arányok a jövőben várhatóan emelkedni fognak, mert a megkérdezettek három-egyede mondta azt, hogy még szeretne tovább tanulni. A megkérdezettek 48%-a szeretne felsőfokú iskolában továbbtanulni és a 28%-a szeretne érettségit szerezni.

1000 lakosra jutó hallgatók száma a nappali tagozatú felsőoktatásban, megyénként 2000-ben

Szerk: Hives T. Oktatókutató Int. 2002. Forrás: OM

A 2002. évi országos adatokat (az ábrát közli: Kozma 2004b: 203) szemlélve láthatjuk, hogy a dél-alföldi hallgatói létszámadatok jelentős összefüggést mutatnak a többkarú Szegedi Tudományegyetem létével, míg más felsőfokú intézmény esetében nincs ilyen erős meghatározottság (pl. a békés megyei intézmények esetében).

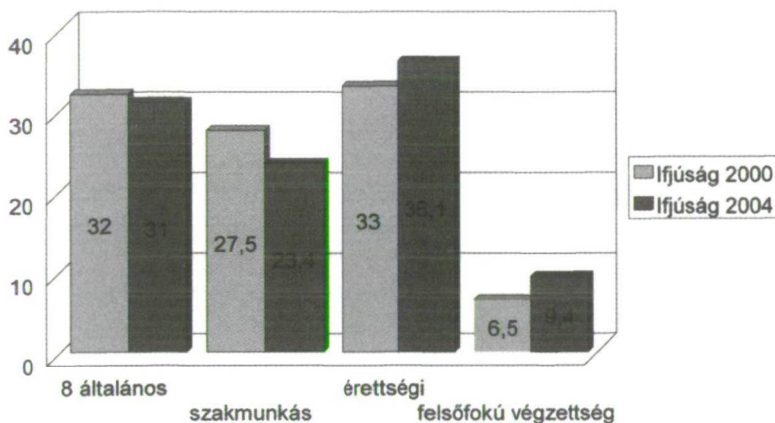
A képzések iránti regionális kereslet jellemzőiről Kozma Tamás arra az eredményre jut, hogy „a képzések iránt ott sűrűsödnek össze az igények, ahol a lakosságban viszonylag magas az érettségizők aránya, viszonylag alacsony a felsőoktatásba járók aránya, és több, hasonló ilyen mutatóval jellemzett kistérség összefüggő régiót alkot.” (Kozma 2004b: 206)

A dél-alföldi régióban az iskolázottság tekintetében nincs nagy eltérés az országos átlaghoz képest. A régióban kicsivel magasabb a szakmunkásképzőt végzettek aránya (országos átlag 21,6%) és kicsivel alacsonyabb az egyetemet/főiskolát végzettek aránya (országos átlag 10,1%). (adatok: Ifjúság 2004)

A korábbi nagymintás kutatás, az Ifjúság 2000 adataival összehasonlítva látható, hogy 2000 óta csökkent az általános iskolát végzettek és a szakmunkásképzőt végzettek aránya, viszont nőtt az érettségivel rendelkezők és a felsőfokú képesítéssel rendelkezők aránya. Ez azt mutatja, hogy átlagosan növekedett a régióban élő fiatalok iskolázottsága.

A dél-alföldi régió fiataljainak iskolázottsága (%)

A dél-alföldi régióban jónéhány felsőoktatási intézmény működik, melyek közül mind a hallgatói létszámban, mind képzési területen a legnagyobb a Szegedi Tudományegyetem. A felsőoktatási hallgatók, e sajátos életstílus-csoport erős fogyasztói tömbként (és célközönségként) jelenik meg a régió gazdaságában. El kell mondanunk, hogy egy régió versenyképessége szempontjából nem csak a rendelkezésre álló munkaerő mennyisége, hanem annak minősége is fontos, tehát nem hagyható figyelmen kívül a dél-alföldi régió bemutatásakor, hogy annak milyenek a foglalkoztatottak legmagasabb iskolai végzettsége szempontjából a paraméterei.

A népesség megoszlása főbb korcsoportok szerint a Dél-alföldön (%-ban)

	1000 lakosra jutó szja-adózók száma (2003)	Egyetemet, főiskolát végzettek a 25 évnél idősebb népesség arányában (%) (2001)	Egyetemet, főiskolát végzettek aránya a foglalkoztatottakon belül a régió megyéiben (%) (2001)
Bács-Kiskun megye	412	9	13,9
Békés megye	420	8,1	14,0
Csongrád megye	433	12,5	18,3
Dél-alföld	421	9,8	
Magyarország	428	12,6	

Forrás: Békés Megyei Területfejlesztési Tanács: Dél-alföldi helyzetelemzés

A dél-alföldi viszonylatban fejletteknek minősített települések csoportja a legnagyobb, valamint a tradicionális közép- és kisvárosok körébe tartozik. Közöttük található Szeged, Békéscsaba, Gyula, Orosháza, Baja, Kalocsa, Kecskemét, Hódmezővásárhely, Szentes és Szarvas, amelyek a legmagasabb iskolai végzettséggel bíró települések, vagyis a Dél-Alföld azon város-

ai, ahol a társadalmi-gazdasági megújuló képesség a népesség iskolai végzettsége alapján valós és igen fontos alapadottságként vehető figyelembe. A területfejlesztési kutatók általában ezek közül kiemelik Szegedet, mint pozitív hatását már a közvetlen környezetére is kiterjesztő, a jövőben az elővárosiasodó falvak gyűrűjéből összefüggő, urbanizált teret építő várost. (Csatári et. al. 2005)

Kozma Tamás az *Educatióban* 1997-ben Híves Tamással és Radácsi Imrével közölt tanulmányában, a regionális adatokat elemezve, az iskolázottsági igények növekedéséből kiindulva, az érettségizettek számának növekedésével összefüggésben arra jutott, hogy „a harmadfokú képzés iránt jelentős kereslet fog mutatkozni, a győri, székesfehérvári, pécsi, kecskeméti, szolnoki, szegedi, miskolci, nyíregyházi, és debreceni vonzáskörzetekben.” (Kozma 2002a: 101) A következőkben a szegedi felsőoktatás vonzáskörzete szempontjából tekintjük át a vonatkozó statisztikákat.

A SZTE regionalitása a hallgatók rekrutációs bázisának tükrében

A magyarországi felsőoktatás jelentős mértékű átalakuláson ment keresztül a kilencvenes évek kezdete óta. E folyamatnak az egyik legjelentősebb lépése volt a 2000. évi egyetemi integráció, mely létrehozta a dél-alföld legnagyobb oktatási és tudományos központját, a Szegedi Tudományegyetemet. A rendszerváltás óta új képzések és képzési formák jelentek meg ezen intézményben is. A felsőoktatásban résztvevők száma – hasonlóan a többi nagy vidéki egyetemi központhoz – rendkívüli módon növekedett.

Ezzel együtt az intézmény előtt új elvárások jelennek meg, az egyetem hagyományos, világa átalakult, mert a feladat már nem tisztán elitképzés és kutatás, hanem egyszerre oktatás, kutatás, szakképzés, és ugyanakkor regionális innováció, tanácsadás, szakértés is az egyetem feladata. (Kozma 2004b) Ezért tehát egy XXI. századi felsőoktatási centrum már nem csak az adott település (gazdasági és kulturális) életét határozza meg, hanem jelentős hatással van a régió mindennapjaira, működésére is.

A felsőoktatás és regionális környezete viszonyrendszere, azaz az intézmény regionális hatóköre szempontjából az egyetem előtt új kihívások jelennek meg: „Az ilyen intézménynek: biztosítania kell a tanulmányok iránti hosszú távú elkötelezettséget; lehetőséget kell teremteni, hogy az ott töltött idő alatt a fiatal megismerkedjen az elhelyezkedési lehetőségekkel (munkatapasztalatokra tegyen szert a régiójában); támogatást kell felajánlani az azonnali elhelyezkedéshez (rövid távú képzések kínálata); folyamatos kapcsolatban kell maradnia végzettjeivel a kilépés után (rekurrens képzés).” (Kozma 2004b: 210)

Miközben a szegedi felsőoktatás megalapítása egyértelműen a város elkötelezettségének volt köszönhető, tehát az intézmény ebben az aspektusban a város és a régió szükségleteinek kielégítésére indult, ugyanakkor ma már jól látható, hogy a régió kulturális-gazdasági gyarapodása elképzelhetetlen lett volna az egyetem Szegedre telepítése nélkül. A Szegedi Tudományegyetem feladatait tehát egyre inkább regionális tudásbázisként látja el.

Napjaink felsőoktatását a képzési lehetőségek sokszínűsége mellett azok általánosan hozzáférhető volta jellemzi. Ezen okok miatt szoktak a felsőoktatást kutató szakemberek a rendszer hihetetlen bonyolultságáról, a felsőoktatás kiterjedéséről és tömegesedéséről beszélni. Ezt a Szegedi Tudományegyetem vonatkozásában nyomon követhetjük a következő táblázattal.

**A Szegedi Tudományegyetem nappali tagozatos akkreditált felsőfokú szakképzésben,
főiskolai, egyetemi, szakirányú továbbképzésben, PhD, DLA képzésben résztvevő hallgatói
összesen**

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ÁJTK	1630	1823	1796	1737	1806	1982	2169	2187
ÁOK	1395	1433	1521	1627	1772	1954	1909	1978
BTK	3581	3489	3542	3483	3517	3958	3962	3980
EFK*	727	756	782	807	865	917	989	917
FOK**	–	–	–	–	–	–	162	262
GTK	639	718	720	742	802	947	997	1059
GYTK	582	569	572	679	560	620	637	678
JGYTFK***	3194	2700	2986	3107	3183	3017	3572	3767
MFK****	354	363	351	289	261	252	243	215
SZÉF*****	740	775	815	940	950	896	815	705
TTK*****	3042	3270	3855	4026	4294	4642	5046	5131
ZFK	216	208	218	217	210	206	209	227
SZTE összesen	16100	16104	17158	17654	18220	21397	22717	23114

* Egészségügyi Főiskolai Kar neve 2006-tól Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar

** A Fogorvostudományi Kar 2007-ben jött létre

*** A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar neve 2006-tól Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

**** A Mezőgazdasági Főiskolai Kar neve 2007-től Mezőgazdasági Kar

***** Az Élelmiszeripari Főiskolai Kar neve 2006-tól Mérnöki Kar

***** A Természettudományi Kar neve 2007-től Természettudományi és Informatikai Kar

Egyre nagyobb számú fiatal érkezik a felsőoktatásba, igen sokféle társadalmi csoportból, és a hallgatók egyre hosszabb időt töltenek el az egyetemek-főiskolák falai között. Ugyanakkor, ha a felsőoktatásba jelentkezők karriertervezését és a későbbi életükről való gondolkodását kutatjuk, akkor azt látjuk, hogy általában az elhelyezkedési esélyek megalapozása, illetve javítása, egy szakma iránti érdeklődés kielégítése, valamint a felnőtté válás, a szülői házból való kiválás, önállósodás, a saját életmód kialakítása az, ami a leginkább foglalkoztatja a fiatalokat. Ezek a hallgatói élet-stratégiák a képzettségeknek a régiós kereslet-kínálati összefüggések mentén és a munkapiacra való átmenet intézményi támogatásában is megjelennek az új évezred magyar felsőoktatásában. (Kozma 2004b: 209-210)

Ki kell emelnünk azt is, hogy a felsőoktatási hallgatók a többkarú egyetemek számára az élethosszig tartó tanulás kívánalma miatt a jövőben fokozott szakmai kihívást jelentenek, és oktatási-képzési feladatot is, hiszen megfelelő marketing mellett a szakmai tudást jelentő tanfolyamok, az egyetemi kiegészítő és master képzések, a szakvizsgára felkészítő képzések és más szakirányú továbbképzések tekintetében is számíthatnak a jelenleg rendszerben lévő hallgatókra. A magyar felsőoktatás kérciklusúra való áttérése után egyre terjed a „tovább”-tanulásoknak új formája (idézőjelesen, hiszen itt nem minden esetben magasabb fokú, csak újabb képzettség

megszerzéséről van szó), az, hogy a BA, BSc képzés tanulmányai közben és mellett felsőfokú szakképzési szakra is beiratkozik a hallgató, feltételezhetően az alapképzés végzettséget igazoló okirata melletti szakmai végzettség megszerzése céljából (pl. társadalmi tanulmányok BA mellett ifjúságsegítő FSZ).

Amikor egy felsőoktatási intézmény hatókörét vizsgáljuk, nem kerülhetjük meg a regionalizáció és a regionalizmus fogalmait sem. (Kozma 2002a) A regionalizáció két úton zajlott le a kontinensen. Az egyik út szerint a történelmi hagyományok következtében alakult ki egy nagyobb fokú önállósággal rendelkező egység, a másik szerint a régiók a központi kormányzat kezdeményezésére jöttek létre. A regionalizmus alulról felfelé irányuló területszervezési kezdeményezés, mely arra irányul, hogy egy-egy földrajzi egység adottságai határozottan érvényesüljenek az állam területi beosztásában. Ezen kívánalmak tehát szubnacionális szintről érkeznek és összekapcsolódnak a decentralizációval is. Az európai integrációt a regionalizáció és a regionalizmus együttesen erősíti. A regionális tudásközponti szereppel bíró európai egyetemeken (Hamburg, Saarbrücken, Udine) végzett kutatások bemutatják azt a sajátosságot, hogy a végzősök nagy része a diploma megszerzése után a régióban helyezkedik el, ott telepedik le, azt láthatjuk tehát, hogy a felsőoktatásban is megjelenik a szűkebb haza fogalma. Az egységes európai felsőoktatási térség kialakításának folyamata szempontjából tehát az egyetem és a régió kapcsolódási pontjai – gazdasági és kulturális vetületben is – különös fontossággal bírnak. (Csatári et. al. 2005) Feltételezhető, hogy Európának a nemzeti államok alatti szintje megerősödik, és a Régiók Európájának formálódása indul meg. A Szegei Tudományegyetem nemcsak a dél-alföldi régió, hanem a tágabb környezet, tehát a Duna-Körös-Maros-Tisza európai viszonylatában is tudáscentrum szereppel bír. Az új évezredben működő szupranacionális politika – melynek legfőbb sajátosságát a nemzeti határokat könnyedén átlépő trendjei adják – új feladatokat ró a szegei felsőoktatásra is, mert a modern regionális politika az Európai Unió fejlesztését a regionális különbségek mérséklésében határozza meg, és ebben nemcsak, mint a legnagyobb munkáltatóra, hanem mint innovációs központra is számít az SZTE-re.

A határközi együttműködések vizsgálva Kozma (2002) emeli ki, hogy „a területileg terjedő és szektorálisan összekapcsolódó egyenlőtlenségek csökkentésére” a megoldás „a fejlesztéspolitikába integrálódó oktatáspolitikát” lehet, amely maga is túlnyúlik a határokon, vagyis globalizálódik [...] így lépünk át a régiók Európájába.” (Kozma 2002a: 166-167)

Az itt következőkben azt vizsgáljuk, hogy az egyetemi és főiskolai szintű képzésekben részt vevő nappali tagozatos hallgatók kibocsátó családjuk szempontjából honnan érkeznek, tehát azt, hogy a szülők lakhelyének megoszlása szerint honnan rekrutálódnak a szegei egyetemisták.⁸ Elsőként a kari megoszlásokat tekintjük át. A kibocsátó településeket öt csoportba fogtuk össze: Budapest, Csongrád megye, Bács-Kiskun megye, Békés megye és egyéb megyék (a továbbiakban: vidék).

Az Állam- és Jogtudományi Kar esetében azt kell lássuk, hogy a hallgatók arányában 2003-tól kezdődően a regionalitás fokozottan erősödött, úgy, hogy a budapestiek aránya minden évben 2-2,8% közül mozgott, ugyanakkor a nem dél-alföldi megyékből valók száma fokozatosan csökkent. 2004-től kezdődően pedig a Csongrád megyeiek száma növekedik. Az ÁJTK hallgatóinak 64-70%-a minden tanévben a dél-alföldi régióból származik. 2008-ra a kari hallgatók

8 Itt mondunk köszönetet a Rektori Hivatal munkatársainak az adatok biztosításáért.

létszáma 2155 főre nőtt (a 2001-es 1319 főről ugrásszerűen 600 fővel 2006-ban emelkedett), melyben a Csongrád megyeiek aránya több mint 37% volt, de a dél-alföldi megyék része 72%-ot foglalt el.

Az Általános Orvostudományi Kar hallgatóinak esetében a dél-alföldi fiatalok aránya mindig 60% körül mozgott, és 2006-tól csökkent 54%-ig, ám a Csongrád megyeiek aránya ezen belül 30%-ról 2003-tól csökkent 28-29%-ra, a budapesti hallgatók számaránya pedig 8%-ról 1%-al csökkent, majd 2008-ban ismét 8% fölé emelkedett, miközben a nem dél-alföldi vidéki hallgatók aránya is fokozatosan emelkedett 30%-ról 35%-ra.

A Bölcsészettudományi Kar esetében is a dél-alföldi régióból származó hallgatók aránya jelentősen növekedett, a 2001-es tanévben mért 52%-ról öt év alatt fokozatos emelkedéssel elérte a 63%-os arányt, majd a legutóbbi három évben közel 66%-ig emelkedett. Ez létszámban sem kevés: 1730 főről 3860 főre növekedett a létszámuk. A nappali tagozatos hallgatói létszámnak több mint a duplájára való emelkedés mellett ugyanakkor a fővárosiak száma fokozatosan csökkent, 222 főről 2005-ig 168 főre, 6%-ról 5%-ra, majd némileg emelkedett és 2008-ban 208 főt tesz ki, ami valamivel több mint 5%. Hasonlóan az egyéb vidékiekhez képest, akik aránya 40%-ról 31%-ra, számuk a 2001-es tanévi 1317 főről a 2005-ös tanévi 1028 főre csökkent, a következő évben emelkedett (1201 fő), majd ismét csökkenni kezdett, 2007-ben 1159 főt és 2008-ban 1106 főt tett ki. A bölcsésznek tehát a legutóbbi nyolc év alatt erősödött a regionális jellege. A Bölcsészettudományi Kar esetében a dél-alföldi régióból származó hallgatók az össz-hallgatói létszám kétharmadát teszik ki, melynek fele Csongrád megyei.

A Gazdaságtudományi Kar esetében ugyanez mondható el azzal, hogy a Csongrád megyeiek száma a vizsgált időszakban megduplázódott (216 főről 542 főre emelkedett), ám százalékos arányuk ugyanezt jelzi: 43%-ról 52%-ra nőtt. A kar hallgatóinak létszáma is több mint a duplájára emelkedett 492 főről 1036 főre. A dél-alföldi fiatalok aránya 78-ról 85%-ra nőtt, miközben a budapestiek 1,5%-ot tesznek ki tanévenként, a többiek aránya pedig 19%-ról 14%-ra csökkent. A GTK esetében tehát igen erős regionális és Csongrád megyei kötődést láthatunk.

Egészen mást emelhetünk ki a Gyógyszerésztudományi Kar esetében. Itt az adatok azt mutatják, hogy a dél-alföldi felvettek közel 45-48%-ot tesznek ki tanévenként, a Csongrád megyeiek e kör felét adják. A budapestiek száma 2001-től 2005-ig fokozatosan csökkent, 39 főről 7 főre, arányában pedig 9%-ról 1,5%-ra, majd ismét emelkedett 23 főig. Ezzel párhuzamosan nőtt a vidékiek száma és némileg aránya is (199 főről, 279 főre, 45-47%). A GYTK esetében tehát azt mondhatjuk, hogy regionális szerepe mellett valamivel tágabb (országos) vonzáskörzettel bír.

Fordított tendenciát láthatunk az Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar⁹ esetében, ahol a budapestiek arányának csökkenésével (3,9%-ról 1,7%-ra), és a nem dél-alföldi vidékiek arányának helyben maradásával (ők a hallgatók egynegyedét alkotják) találkozunk, miközben a dél-alföldiek száma fokozatosan emelkedett. Ma a hallgatók közel háromnegyede dél-alföldi. A Csongrád megyeiek aránya 37%-ról 2003-ig 43%-ra nőtt, ám főben kifejezve ez 268-ról 168 főre való csökkenést takar, majd pedig emelkedni kezdett ez a létszám és 2005-től meghaladja a 300 főt, ugyanakkor ez belső %-os arányában fokozatos csökkenést jelent és ma a hallgatók egyharmadát jelenti. Az EFK tehát fokozta a dél-alföldi régióhoz való kötődését, s benne a Csongrád megyében kifejtett felszívó hatását is.

⁹ Egészségügyi Főiskolai Kar neve 2006-tól Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar. A karon védőnő-, diplomás ápoló, gyógytornász és szociális munkás képzés folyik.

A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar hallgatóinak tanévenként közel háromnegyede (71-76%) származik a dél-alföldi megyékből. A Csongrád megyéből származók belső aránya a 2001. évi 36%-ról 2006-ra 40%-ra emelkedett. Miközben a kari hallgatói létszám nőtt, a budapestiek aránya tanévenként 2% körül mozog, a nem dél-alföldi vidékiek százalékos aránya pedig 25,5%-ról 21%-ig csökkent. Az arányokból jól kidomborodik a kar erőteljes regionális szerepköre. A hallgatói létszámok 2001-től 2652 főtől dinamikusan emelkedtek 2008-ig 3713 főre. Tendenciaszerűen a dél-alföldi és különösen pedig a Csongrád megyei rekrutációs bázis erősödését jelzik az adatok. A Juhász Gyula Pedagógusképző Kar hallgatóinak háromnegyede származik a dél-alföldi megyékből, ezen belül a dél-alföldiek több mint fele Csongrád megyéből (az össz kari hallgatók 40%-a). Ami a 2007-től fokozatosan csökkenő és 2008-ban megszűnő négy éves főiskolai képzésre felvehető tanárszakos hallgatók számának csökkenése és a kar költségvetésében létszámuk felsőfokú szakképzésbe felvett hallgatókkal való pótlása miatt erősít egyfajta community college, népfőiskolai irányt.

Az Mérnöki Kar¹⁰ esetében is igen nagy regionális szerepkörrel és kötődéssel beszélhetünk, ami nem lehet független a kar képzéseinek speciális irányultságától, előzményeitől. A dél-alföldi származású hallgatók aránya 2001-től nyolc év alatt 75%-ról 82%-ra emelkedett. Miközben a budapestiek száma 2006-ig egyik tanévben sem haladta meg az öt főt (0,6%) a kar nevének módosítása után 8 főre emelkedett. A nem dél-alföldi vidékiek aránya a legutóbbi nyolc év alatt 22%-ról 16%-ra csökkent. Noha a Csongrád megyeiek körében is némi csökkenést tapasztalunk (55%-ról 50%-ra), ezen arány mégis kiemelkedően magas, tehát azt kell mondjuk, hogy a MK nemcsak dél-alföldi, de speciálisan Csongrád megyei rekrutációs bázissal, szereppel is rendelkezik. A létszámadatok tükrében ki kell emelnünk azt is, hogy 2001-től a Bács megyei hallgatók száma megduplázódott, 75 főről 139 főre. Meg kell jegyezzük, hogy a kar név és „profil” váltásának idején (2005/2006 fordulóján) 900 főről 200 főre esett az összlétszám, majd onnan emelkedett ismét 700 főig.

A Mezőgazdasági Kar¹¹ tekintetében ugyanilyen jellegű tendenciákról beszélhetünk. A dél-alföldiek aránya fokozatosan 61%-ról 85%-ra nőtt a vizsgált időszakban, miközben a budapestiek száma 2%-ról 0,5%-ra (8 főről 1 főre), a nem dél-alföldi vidékieké pedig 36%-ról 14,5%-ra (126 főről 29 főre) csökkent. Az MFK (hasonlóan a SZÉF-hez) sajátosságosan vidéki vonzáskörzettel és feladatkörrel bíró kar. 2004-óta a hallgatók több mint fele Csongrád megyéből érkezik a karra (2008-ban 61% volt Csongrád megyei).

A Természettudományi Kar dél-alföldi származású diákjainak száma és számaránya is növekedett 2001 ősze óta: 57%-ról 67,7%-ra, 1537 főről 3332 főre. A budapesti hallgatók aránya (3,3%-3,4%) nem változott, noha létszámuk dinamikus növekedéssel 2006-ig megduplázódott, onnantól stagnált és nem lépte át a 170 fős létszámot. Emelkedett a nem dél-alföldi vidékiek száma is, de belső arányuk mégis 10%-kal csökkent. A nem dél-alföldi hallgatók létszáma 2001-ről 2003-ra 200 fővel, majd onnantól 2006-ban ismét 200 fővel emelkedett, és napjainkban 1418 főt tesz ki. A hallgatók kétharmada a Természettudományi és Informatikai Karon dél-alföldi, és ennek valamivel több mint fele Csongrád megyéből érkezett.

10 Az SZTE Élelmiszeripari Főiskolai Kar neve 2006-tól Mérnöki Kar. Napjainkban élelmiszermérnök, mezőgazdasági és élelmiszeripari gépészmérnök, gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnök, műszaki menedzser és élelmiszeripari vállalkozó-menedzser képzés folyik a karon.

11 A Mezőgazdasági Főiskolai Kar neve 2007-től Mezőgazdasági Kar.

A Zeneművészeti Főiskolai Kar képzési szerkezetéből (az oktató-hallgató arány szempontjából elitképzést folytat, az országban kevés zeneművészeti képzőhely van) adódó sajátos helyzete folytán azt látjuk, hogy miközben a 2001-es tanévtől a 2005-ös tanévig 40%-ról 34-ra csökkent, majd 2008-ig 45%-ra emelkedett a dél-alföldi fiatalok aránya, és a budapestiek aránya 9%-ról 12%-ig növekedett, aközben 49%-ról 2005-ig 57%-ra növekedett a nem dél-alföldi vidéki megyékből származó fiatalok aránya, majd 2008-ig csökkenni kezdett 42%-ig. Érdekes, hogy a dél-alföldiek csökkenésén belül a Csongrád megyeiek 17%-ról 25%-ra való növekedését konstatálhatjuk. Tehát egyfelől egy országos hatókörű kiterbélyesedésnek lehetünk tanúi, másfelől pedig a dél-alföldi régió belül a Csongrád megyei fiatalok arányának növekedésének.

A következőkben a statisztikai adatokat összegyűjtési viszonylatban is áttekintjük, évenkénti bontásban 2001-től 2008-ig. A kibocsátó településeket itt is öt csoportba fogtuk össze: Budapest, Csongrád megye, Bács-Kiskun megye, Békés megye és egyéb megyék (a továbbiakban: vidék). Mindebből kimutathatóvá válik az SZTE regionális felvevőképessége és annak jellemzői, a dél-alföldi megyék és más régiók viszonylatában is.

A Szegedi Tudományegyetem nappali tagozatos hallgatóinak regionális megoszlása (létszámadatok, fő)

2001		2002		2003		2004	
Bp.	607	Bp.	555	Bp.	599	Bp.	522
Bács-Kiskun	2229	Bács-Kiskun	2313	Bács-Kiskun	2471	Bács-Kiskun	2525
Békés	1755	Békés	1841	Békés	1952	Békés	1998
Csongrád	4570	Csongrád	4763	Csongrád	5163	Csongrád	5231
vidék	4636	vidék	4661	vidék	4713	vidék	4500
<i>összesen</i>	<i>13797</i>	<i>összesen</i>	<i>14133</i>	<i>összesen</i>	<i>14898</i>	<i>összesen</i>	<i>14776</i>

2005		2006		2007		2008	
Bp.	500	Bp.	634	Bp.	670	Bp.	736
Bács-Kiskun	2710	Bács-Kiskun	3025	Bács-Kiskun	3578	Bács-Kiskun	3706
Békés	2172	Békés	2377	Békés	2777	Békés	2836
Csongrád	5614	Csongrád	6279	Csongrád	6857	Csongrád	7177
vidék	4597	vidék	5149	vidék	5495	vidék	5191
<i>összesen</i>	<i>15593</i>	<i>összesen</i>	<i>17464</i>	<i>összesen</i>	<i>19377</i>	<i>összesen</i>	<i>19646</i>

saját szerkesztés, forrás: SZTE Rektori Hivatal

Először is tekintsük át az intézmény egészének sajátosságait a hallgatók kibocsátó családja alapján meghatározott területi származása szerint. Itt meg kell jegyezzük, hogy az SZTE hallgatói expanziója igen látványos adatokkal szolgál: a nappali tagozatos hallgatói létszám 2001-től 2008-ig 13797 főről 19646 főre emelkedett. A Szegedi Tudományegyetem adatait összesítve azt látjuk, hogy a Csongrád megyeiek száma és aránya is növekedett a vizsgált időszakban.

A 2001. tanévtől, nyolc év alatt 4570 főről 7177 főre emelkedett. Belső arányuk is változott 33%-ról 36%-ra. A dél-alföldi megyék adatait összevonva pedig azt mondhatjuk, hogy 61%-ról 70%-ra nőtt az arányuk, mely létszámadatokban kifejezve 8554 főről 13719 főre való növekedést jelent. A budapesti fiatalok aránya 4% körül maradt, 2001-ben 607 főről évenkénti kis lépésekben 2008-ra 736 főre növekedett. Azonban 36%-ról 26%-ra csökkent a nem dél-alföldi vidéki fiatalok aránya. Miközben az összes nappali tagozatos egyetemi vagy főiskolai képzésben résztvevő hallgató száma hatezer fövel – közel húszezer főre – növekedett, a hallgatók – szüleik lakhelye szerinti – területi megoszlásában azt láthatjuk, hogy az SZTE hallgatói létszámnövekedése a dél-alföldről és ezen belül főként Csongrád megye területéről történt.

Az SZTE adatai azt mutatják, hogy a hallgatói rekrutáció terén két elmozdulási irány figyelhető meg: az egyik, a GYTK és a ZFK esetében a regionális hatókörön kívüli tágulásról van szó, mely tágulás során már a hallgatók több mint fele nem a dél-alföldről származik (e két kar tehát markáns országos rekrutációs hatókörrel rendelkezik), a másik irány a régió felé fordulás, mely mindegyik további karra jellemző, azonban a GTK (75-85%), a SZÉF/MK (76-85%), a JGYTFK/JGYPK (71-76%), az EFK/ETSZK (70-78%) és az MFK/MK (61-85%) esetében már a hallgatók mintegy háromnegyede a dél-alföldről érkezik az egyetemi padosorokba. A legfiatalabb kar, a Fogorvostudományi Kar hallgatóinak több mint fele dél-alföldi származású. Elmondhatjuk tehát, hogy a Szegedi Tudományegyetem vonzáskörzete a legnagyobb részt a Dél-Alföldre terjed ki, a hallgatóság összetétele jól tükrözi az intézmény regionális szerepkörét.

Felhasznált irodalom:

- BAUER BÉLA–SZABÓ ANDREA (2005): *Ifjúság 2004. Gyorsjelentés*. Budapest: SZMM Mobilitás.
- CSATÁRI BÁLINT–LENGYEL IMRE–NAGY IMRE–NAGY GÁBOR (2005): *A Dél-alföldi Régió Területfejlesztési koncepció felülvizsgálata*. Szeged: DARFT – MTA
- JANCSÁK CSABA–TARNAY ISTVÁN–VAJDA ÁRPÁD–ZÁVOGYÁN MAGDOLNA (2005): *Dél-alföldi regionális ifjúsági helyzetelemzés*. Szeged: Mobilitás DARISZI
- JANCSÁK CSABA–TARNAY ISTVÁN (2008): *A dél-alföldi régióban élő fiatalok és ifjúsági civil szervezetek világa, valamint nemzetközi kapcsolataik a DKMT eurorégióban*. In: Jancsák Csaba [szerk.]: *Fiatalok a DKMT Eurorégióban*. Szeged: DKMT ERISZ, 135-164
- KOZMA TAMÁS (2002a): *Határokon innen, határokon túl*. Budapest: Új Mandátum
- KOZMA TAMÁS (2002b): *Regionális egyetem*. Budapest: Oktatókutató Intézet
- KOZMA TAMÁS (2004b): *Kié az egyetem?* Budapest: Új Mandátum
- LAKI LÁSZLÓ–SZABÓ ANDREA – BAUER BÉLA (2001): *Ifjúság 2000. Gyorsjelentés*. Budapest: NIKI